

بررسی توسعه پایدار شهر تهران از منظر شهر خلاق

فرزین صیادی^۱، مسعود تقوایی^۲، واجیک هایراپتیان^۳

^۱ گروه ریزی جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، واحد اصفهان، دانشگاه آزاد اسلامی، خوراسگان، ایران، Farzinsayadi1400@gmail.com
^۲ (نویسنده مسئول) گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه علوم و برنامه‌ریزی جغرافیایی، اصفهان، ایران، masoudtaghvaei1400@yahoo.com
^۳ گروه زمین‌شناسی، واحد اصفهان، دانشگاه آزاد اسلامی، خوراسگان، ایران، vachik@khuisf.ac.ir

چکیده

مکان‌ها و فضاهای جغرافیایی، ساختار فیزیکی و کالبدی خلاقیت در شهر را تبیین می‌کنند. بر همین اساس، رابطه علت و معلولی بین مکان‌ها و فضاهای شهری با خلاقیت دوسویه است. بررسی مسائل و مشکلات شهر تهران، به دنبال رسیدن به توسعه پایدار شهری و ایجاد بستری برای تحقق شهر خلاق در کلان‌شهر تهران ضروری می‌باشد. راهبردهای خلاقانه تحقق شهر پایدار در کلان‌شهر تهران به جهت بهره‌گیری از شیوه‌ها و الگوهای خلاق در زمینه‌های اجتماعی- فرهنگی، اقتصادی، زیست‌محیطی، ساخت‌وساز محیطی مؤثر در توسعه پایدار و تعیین میزان پتانسیل شهر در حرکت به سوی تحقق شهر خلاق پایدار با تعیین شاخص‌ها و مؤلفه‌های توسعه پایدار شهری می‌باشد. این پژوهش با هدف کاربردی- توسعه‌ای و روش انجام توصیفی- تحلیلی که از شیوه‌های کتابخانه‌ای، اسنادی - پیمایشی و ابزار گردآوری آن مطالعه اسنادی، آمارها و اطلاعات مورد نیاز جمع‌آوری می‌شود و اطلاعات به تفکیک جوامع مختلف با بهره‌گیری از جمع حاصل همبستگی AHP، SWOT به صورت تجزیه و تحلیل قرار می‌گیرد. از جوامع مورد بررسی اعم از: ۱. شهروندان؛ ۲. کارشناسان و متخصصان؛ ۳. کلیه متولیان، مدیران و مسئولان، از پرسش‌نامه بهره گرفته شده است، بنابراین تحقیق به دنبال این است که یک تحلیل راهبردی از بین مباحث داشته باشد و روشن کند اشکالات استراتژیکی که در شهر تهران مانع استفاده از خلاقیت می‌شوند، کدام‌اند؟

اهداف پژوهش:

۱. تعیین تأثیرگذاری الگوهای شهر خلاق بر توسعه پایدار شهر تهران.
 ۲. تعیین نقاط قوت و ضعف توسعه پایدار شهر تهران از منظر شهر خلاق.
- ### سؤالات پژوهش:
۱. تأثیرگذاری الگوهای شهر خلاق بر توسعه پایدار شهر تهران چگونه است؟
 ۲. نقاط قوت و ضعف توسعه پایدار شهر تهران از منظر شهر خلاق چیست؟

اطلاعات مقاله

مقاله پژوهشی

شماره ۵۵

دوره ۲۱

صفحه ۴۷۴ الی ۴۹۵

تاریخ ارسال مقاله: ۱۴۰۰/۰۵/۱۹

تاریخ داوری: ۱۴۰۰/۱۰/۲۰

تاریخ صدور پذیرش: ۱۴۰۰/۱۲/۰۱

تاریخ انتشار: ۱۴۰۳/۰۹/۰۱

کلمات کلیدی

خلاقیت طبقه خلاق،
شهر خلاق،
توسعه،
پایداری،
توسعه پایدار شهری.

ارجاع به این مقاله

صیادی، فرزین، تقوایی، مسعود و هایراپتیان، واجیک. (۱۴۰۳). بررسی توسعه پایدار شهر تهران از منظر شهر خلاق. مطالعات هنر اسلامی، ۲۱(۵۵)، ۴۷۴-۴۹۵.

dorl.net/dor/20.1001.1.*
***** ***/

dx.doi.org/10.22034/IAS
۲۰۲۲.۲۹۹۱۴۴.۱۶۸۳

مقدمه

در جهان امروز، شهرهای بزرگ یا کلان‌شهرها اهمیت و جایگاه ویژه‌ای در شکل‌گیری جریان‌های اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، سیاسی و تکنولوژیکی دارند و عملاً به کانون‌های پویایی، تولید و توسعه اقتصادی و اجتماعی جهان معاصر تبدیل شده‌اند (شکویی، ۱۳۸۷: ۲۰۸). کلان‌شهرهای امروزی کانون ثروت، قدرت، تولید انبوه، نوآوری‌های فرهنگی، انواع ایدئولوژی‌ها و سرانجام کانون مصرف انبوه محسوب می‌شوند (کلانتری و همکاران، ۱۳۹۱: ۵۸). همچنین به جهت بهره‌مندی از ویژگی‌هایی همچون تمرکز، تنوع و پویایی و تحرک، پتانسیل‌های فراوانی برای پرورش و جذب سرمایه انسانی خلاق و به‌موجب آن، دستیابی به توسعه اقتصادی را دارند (اشتری و همکاران، ۱۳۹۳: ۱۶). برای اینکه خلاقیت به‌صورت بخشی طبیعی از حاکمیت شهری درآمد لازم است این مسئولیت با کار تیمی و شراکت تکمیل شود (تقوایی و همکاران، ۱۳۹۶: ۸۲). شهرها محل تحولات نوین و حرکت‌های بدیع و تغییرات سریع جوامع در سده اخیر بوده است. همین تغییرات شتابان شهرها شاید مهم‌ترین وجه‌تمایز کشورهای توسعه یافته از ممالک رشد نیافته باشد و این باعث ایجاد رقابت بین شهرها می‌گردد. شهرها در قرن ۲۱ تاکتیک‌های زیادی را برای رقابت برمی‌گزینند. به نظر جذب نخبگان و استعدادهای خلاق در میان اصحاب رسانه و سیاستمداران راهبردی عمومی است اگر در گذشته جذب کارگر ماهر و نیمه‌ماهر مدنظر بود، اکنون رقابت در جذب کسانی است که در زمینه تکنولوژی و اطلاعات، هنر و فرهنگ، خلاقیت و نوآوری با به‌کارگیری شاخص‌های توسعه پایدار مهارت دارند (سیف‌الدینی و همکاران، ۱۳۸۶: ۱۰). توسعه پایدار فرآیندی است که طی آن مردم نیازهای خود را برآورده می‌کنند و سطح زندگی خود را ارتقا می‌بخشند بدون اینکه از منابعی که به نسل‌های آینده تعلق دارد استفاده کنند (تقوایی و کیومرثی، ۱۳۹۱: ۲۲).

مهم‌ترین خط‌مشی نوآوری فرهنگی محلی سال‌های اخیر پدیدار شدن واژه «شهر خلاق» به یک موتور محرک مدنی تبدیل شد. شهر با استفاده از این اصطلاح که بیانگر اهمیت فرهنگ و هنر در بافت شهری است، به‌طور فزاینده‌ای مفهوم‌سازی می‌شود (حسین‌پور و همکاران، ۱۳۹۲: ۱۴۷). ایده شهر خلاق برای مدیران، برنامه‌ریزان و شهرسازان باعث گسترش افق دید و تحلیل راهکار در مواجهه با مسائل شهر می‌شود و به تنوع علایق و عقاید در پهنه شهر احترام می‌گذارد. در نهایت، شهر خلاق باعث ساری و جاری شدن تفکرات شهروندان برای بهتر شدن محیط زندگی و ارتقاء کیفیت زندگی آنان می‌گردد (Scot, ۲۰۱۴: ۴۳)، در سال ۲۰۰۲ یک نقطه عطفی در نظریه شهر خلاق بود. همان سالی که ریچارد فلوریدا کتاب بسیار مهم و اثرگذار خود تحت عنوان (ظهور طبقه خلاق) را منتشر نمود. این مسئله اتفاق بزرگی بود که به‌طور ناگهانی بحث خلاقیت به‌عنوان نیروی محرک‌های برای توسعه شهری را به‌شدت توسعه داد. اسکات در پژوهش خود با عنوان شهرهای خلاق مباحث را در ارتباط با شهرها و مناطق خلاق مطرح نموده و نشان داد که چگونه ساختارهای اقتصادی نوین، نوآوری اقتصادی و فرهنگی را در شهرهای خلاق نمایان می‌کند (بیدرام، ۱۳۹۵: ۱۸-۳۱).

شهر خلاق به عنوان استراتژی امیدبخشی برای ساکنان شهرهاست که کمک می کند آن ها تصورات ذهنی خود را پرورش دهند، استعدادهای خود را شکوفا سازند و در نهایت شهر خود را به طور اساسی بسازند و زمینه توسعه شهری را فراهم آورند (Jopek, ۲۰۱۴: ۱۸۲). این نظریه سعی دارد تا کیفیاتی را شرح دهد که تصویر ذهنی شهر را برای شهروندان زیباتر و خاطره آن را ماندگارتر نماید. شهر خلاق، خلاقیت را به عنوان جزئی از هوش عمومی سنجیده و در نتیجه افزایش توان نوآوری و تولید دانش در این راه از جمله شاخص های سنجش میزان پیشرفت اجتماعی به حساب می آید (اکبری مطلق، ۱۳۹۴: ۴). شهر خلاق، خلاقیت را محوری برای توسعه شهری در نظر می گیرد، زیرا زیرساخت شهر خلاق از طریق پروژه های توسعه شهری که مبتنی بر دانش فناورانه و نوآور است به وجود می آید (Inkinen, ۲۰۱۶: ۱۳۶). در نهایت شهر به عنوان مکانی مطلوب به منظور جذب سرمایه های انسانی خلاق، و طبقه خلاق، فراهم شده است.

بیشترین تأکید در برنامه ریزی شهر خلاق بر نوع مکان و اندازه های شهری است. تحقق این امر، بر اجرای پروژه های عظیم معماری، منظر خیابانی درون شهری و ایجاد میادین و نواحی فرهنگی تمرکز می شود (Scot, ۲۰۱۴: ۵۶۷). تنوع و ظرفیت بالای عوامل مکانی و فضایی در محیط شهری باعث تنوع زیاد شاخص های ضروری برای احراز خلاقیت در مناطق شهری می شود. بخش های اقتصادی خلاق، موسیقی، رسانه، طراحی، نمایش و جلوه ادبی، بخش های با اهمیتی در اقتصاد شهری هستند. این بخش ها به صورت غیرمستقیم در مواردی مثل جذب گردشگر و ایجاد فضای سرزنده در شهرها نقش آفرین هستند (Landry, ۲۰۱۰: ۳). در شهر خلاق ابتکار جدیدی برای گذار شهر از حالت ایستایی و توجه توأمان به فناوری، زیرساخت ها، بخش های تولیدی و منابع انسانی تأکید می کند (Vickery, ۲۰۱۱: ۴). عصر صنعتی و ظهور و بروز مفاهیمی چون جهانی شدن و خلق کلان شهری جهانی، انگیزه های شهرها برای قرارگیری در فهرست شهرهای معتبر، پیشرفته، جذاب، متمایز و متنوع در سطح جهانی را تقویت نموده است.

خلاقیت نیازمند فضایی است که بتوان در آن رشد، فعالیت و نهایتاً پیشرفت کند. این فضاهای بالقوه تنها با توسعه کالبد شهر امکان پذیر نیست؛ چراکه بستر اجتماعی و فرهنگ شهر نیز باید درگیر فرآیند توسعه گردد (تقوایی و همکاران، ۱۳۹۷: ۱۳۲). می بایست همه زیرساخت های سخت افزاری و نرم افزاری خلاق ایجاد شود تا بستر و زمینه مناسب برای کشف، ایجاد، پرورش و جذب ایده های خلاق فراهم گردد و شرایط توسعه و تداوم ایده ها و خلاقیت های افراد به وجود آید (ابراهیم زاده و نیری، ۱۳۹۷: ۷). در نهایت شهر خلاق باعث ساری و جاری شدن تفکرات شهروندان برای بهتر شدن محیط زندگی و ارتقاء کیفیت زندگی آنان می گردد (Scot, ۲۰۱۴: ۴۳). ایده شهر خلاق برای مدیران، برنامه ریزان و شهرسازان باعث گسترش افق دید و تحلیل راهکار در مواجهه با مسائل شهر می شود و به تنوع علایق و عقاید در پهنه شهر احترام می گذارد شهرها محل تحولات نوین و حرکت های بدیع و تغییرات سریع جوامع در سده اخیر بوده است و برای اینکه خلاقیت به صورت بخشی از طبیعت حاکمیت شهری درآید لازم است این مسئولیت با کار تیمی و شراکت تکمیل شود (تقوایی و همکاران، ۱۳۹۶: ۸۲). کلان شهرهای ایران نیز امکانات و خدمات وسیعی

را در خود جای داده‌اند که آن‌ها را از دیگر شهرهای کشور متمایز می‌کند. علاوه بر این، تنوع فعالیت اقتصادی، تمرکز بخش اعظم مراکز آموزشی، تمرکز فعالیت‌های فناوری و تولید اطلاعات، برخورداری از مهم‌ترین مراکز فرهنگی و مواردی از این قبیل می‌تواند جاذب سرمایه خلاق باشد و زمینه مناسبی برای نگهداری و تأمین زندگی همراه با رفاه نسبی برای آن‌ها فراهم کند (عسگری سوادجوانی، ۱۳۹۳: ۴).

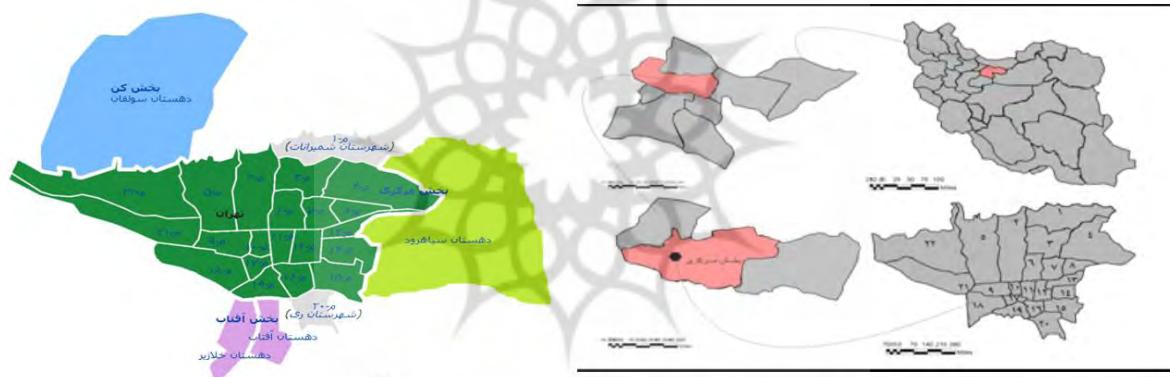
امروزه شهر تهران درگیر چالش‌های بسیاری از جمله آلودگی صوتی و ترافیک و مسائل حمل‌ونقل و مشکلات ناشی از مصرف سوخت‌های فسیلی است. همه این‌ها موجب شده است که این سکونتگاه‌های بشری با مشکلات فزاینده‌ای دست‌به‌گریبان باشد. در شرایطی که نظام شهری با این چالش‌ها دست‌به‌گریبان است، مدیریت شهری در تلاش است تا راه‌حل‌های نوآورانه و خلاقانه‌ای را در ابعاد مختلف طراحی شهری، برنامه‌ریزی شهری و در سایر سطوح مدیریتی جهت تحقق پایداری شهری پیدا کند تا بسیاری از مشکلات را با این شیوه رفع کند یکی از معضلات کلان‌شهر تهران پیچیدگی مسائل، تنوع مشکلات و عقب‌ماندگی نسبت به مطالبات شهروندان است. در چنین مواردی جهت کاهش هزینه‌ها و سرعت در تحقق اهداف و فراگیری اثرات توسعه در همه جنبه‌ها و ابعاد، گروه‌ها و پهنه گسترده شهر تهران به‌نظر می‌رسد راهبرد الگوهای خلاقانه می‌بایست در دستور کار مدیران و متولیان شهر قرار گیرد.

۱. جامعه مورد مطالعه

امروزه تهران مهم‌ترین قطب جمعیتی و شهری کشور ما است. چشم‌انداز آینده جمعیت استان تهران نیز نشان می‌دهد که حتی اگر میزان مهاجرت از خارج به داخل مجموعه به صفر برسد و با وجود تداوم همه‌جانبه کنترل جمعیت و موفقیت سیاست‌های تمرکززدایی باز با پیش‌بینی گزینه پایین ۱۶ میلیون و ۴۰۰ هزار نفر و گزینه متوسط ۱۷ میلیون و ۷۰۰ هزار نفر در استان تهران را برای افق ۱۴۰۰ روبه‌رو هستیم (مرکز مطالعات، ۱۳۹۳: ۵-۱۹)؛ لذا اولین نکته‌ای که باید به آن توجه نمود پذیرش واقعیت موجودیت تهران به‌عنوان یک قطب عظیم جمعیتی در حال و آینده است که این موجودیت به‌سادگی قابل منتفی شدن نیست. شهر تهران بالغ بر هشت میلیون نفر جمعیت و رشد متوسط حدود ۱.۷۲ در سال‌های ۱۳۹۰ الی ۱۳۹۵ داشته و به تنهایی ۱۰/۹ درصد از جمعیت کشور را در خود جای داده است که تراکم آن متجاوز از ده هزار نفر در کیلومتر مربع است (نفوس مسکن، ۱۳۹۵: ۲۳).

شهر تهران از لحاظ توسعه پایدار شهری، توازن قلمرویی میان نسلی و عدم تعادل سطح اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی، ضعف مصرف منابع زیست‌محیطی شهر دچار مشکل هست همچنین مناطق مختلف شهر تهران هم شکاف توسعه یافتگی دارند در حال حاضر با در نظر گرفتن بسترهای شهر خلاق یعنی دانش، فرهنگ و هنر و بسترهای اجتماعی و مکان‌ها و فضاها، شاید بتوان تهران را جزء آن دسته از کلان‌شهرها قرار داد که به نسبت پتانسیل مناسبی برای رسیدن به شهر خلاق را داشته باشد پایتخت ایران در طول سال‌های گذشته سعی کرده تا با سازه‌های مدرن از جمله. برج میلاد. پل طبیعت، باغ کتاب، ایران مال و غیره به جرگه شهرهای پیشرفته بپیوندد و در زمره برترین کلان‌شهرهای دنیا قرار بگیرد

از آنجا که شهر تهران از اهمیت و جایگاه خاصی برخوردار است سعی ما بر این است با توجه به چشم‌انداز کلان‌شهر تهران و پتانسیل‌ها و قابلیت‌های فراوانی که دارد در صورتی که مشکلات اساسی آن حتی تا در صدی محدود اما مداوم، حل گردد این فرصت‌ها از حالت بالقوه به حالت بالفعل تبدیل می‌شود و مسیر تغییر یعنی چگونگی و رویکردهای خلاقانه و نوآورانه تهران را به سمت چشم‌انداز توسعه شهری پایدار هدایت می‌نماید. با بررسی بسترها و محدودیت‌های شهر تهران برای توسعه پایدار شهری از سویی و بررسی تأثیر شاخص‌های شهر خلاق بر آن از سوی دیگر به بالارفتن کیفیت زندگی و توسعه پایدار شهر تهران کمک کنیم. آنچه در این پژوهش مورد بررسی قرار می‌گیرد بیان ضعف‌ها و نقاط قوت، فرصت‌ها و تهدیدهای شهر تهران برای توسعه پایدار از منظر شهر خلاق و تأثیری که شاخص‌های توسعه پایدار شهر تهران بر شهر خلاق می‌گذارند و بیان راهبردهای دستیابی به این مهم است. در این تحقیق شاخص‌های توسعه پایدار در پنج حوزه اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، زیست‌محیطی، کالبدی بر شهر خلاق تهران تأثیر مثبت خواهد داشت این پژوهش ابتدا به اثبات این امر پرداخته و سپس نقاط ضعف و قوت، فرصت‌ها و تهدیدهای توسعه پایدار شهر تهران از منظر شهر خلاق را بیان خواهد کرد.

شکل ۱: موقعیت شهر تهران در سطح ملی، استان و شهرستان
شکل ۲: تقسیمات اداری مناطق تهران

جامعه آماری کلیه افرادی که در یک مقیاس جغرافیایی مشخص دارای یک یا چند صفت مشترک باشند و نمونه تعداد محدودی از آحاد جامعه آماری که صفات آن‌ها با صفات جامعه مشابهت داشته و معرف جامعه باشد (حافظنیا، ۱۳۸۹: ۱۴۴-۱۴۶).

جامعه آماری: ۱- کلیه متولیان، مدیران و مسئولان؛ ۲- شهروندان؛ ۳- کارشناسان و متخصصان می‌باشد.

۲. سوابق

نظریه شهر خلاق در جهت پیدا کردن پاسخی به رشد فزاینده شهرنشینی و مشکلات ناشی از آن در دهه ۱۹۸۰ مطرح و توسعه فرهنگی محلی، به مهم‌ترین بخش از دستور کار شهرها و مناطق کشورهای توسعه‌یافته دنیا تبدیل شد و به‌ویژه در بریتانیای کبیر، استرالیا، ایالات متحده و کانادا، برنامه‌ریزی فرهنگی شهرمحور به‌عنوان مهم‌ترین خط‌مشی نوآوری فرهنگی محلی سال‌های اخیر پدیدار و واژه «شهر خلاق» به یک موتور محرک مدنی تبدیل شد.

شهر با استفاده از اصطلاحاتی چون «شهر خلاق»، «طبقه خلاق» که بیانگر اهمیت فرهنگ و هنر در بافت شهری است، به طور فزاینده‌ای مفهوم‌سازی می‌شود. از میانه دهه ۱۹۹۰ به بعد، ابتدا در بریتانیا و سپس در آمریکا، مفهوم شهر خلاق به یک پارادایم معمول و یک مدل جدید از گرایش به برنامه‌ریزی سیاست‌های شهری تبدیل شده است. شهر خلاق از اواخر دهه ۸۰ میلادی، توسط چارلز لندری مطرح شد. در حقیقت، وی مبدع عبارت شهر خلاق و خلاقیت شهری محسوب می‌شود. پیش از وی نیز اولین بار دبور در سال ۱۹۶۷ مبحثی تحت عنوان شهر تماشایی یا شهرنمایش را مطرح کرد (اکبری مطلق، ۱۳۹۲: ۳). نظر او ظهور پیش از موعد ایده تلفیق فضای اقتصادی و فرهنگی در مقیاس انسانی، به خصوص در موضوعاتی نظیر فضاهای مولد جدید، مجموعه‌های فرهنگی و به نمایش درآوردن محیط‌های بصری که در مادر شهرهای اصلی سراسر جهان بسیارند می‌باشد.

اما نخستین شخصی که طبقه خلاق را مطرح کرد، ریچارد فلوریدا است. او در سال ۲۰۰۲ اولین کتاب خود را تحت عنوان "Creative Class" منتشر کرد (Florida, ۲۰۰۲). پس از آن در سال ۲۰۰۵ کتاب دیگری را برای تقویت موضوعش منتشر کرد. در سال ۲۰۰۷ نیز آلن اسکات با استفاده از ادبیاتی که ریچارد فلوریدا مطرح کرده بود مباحثی جدیدی را در ارتباط با شهرها و مناطق خلاق مطرح ساخت (Scotte, ۲۰۰۶). درواقع شهر خلاق فضایی است که در آن فعالیت‌های نوین رخ می‌دهد. شهر خلاق در قرن بیست و یکم به معنای داشتن فضاهای شهری ازجمله مراکز شهری و شهروندان خلاق است. شهر خلاق نه تنها فضایی است که در آن خلاقیت رشد می‌کند، بلکه سازمان‌دهی و مدیریت آن به طور خلاقانه طرح‌ریزی می‌گردد. شهری که بتواند به شکلی خلاقانه استعداد همکاری جمعی را در راستای ارائه خدمات بیشتر به کار گیرد، موفق‌ترین شهر در این قرن خواهد بود (مرکز پژوهش‌های شورای اسلامی شهر مشهد، شهر خلاق، ۱۳۸۵).

جدول ۱: سوابق پژوهش

محقق	اثر	اهداف / نوع پژوهش / روش تحقیق / جامع آماری / نتایج
Jacobs (۱۹۶۱، ۱۹۶۹)	اقتصاد شهرها مرگ و زندگی شهرهای آمریکایی	تأکید بر اهمیت شهرهای خلاق برای توسعه اقتصادی اجتماعی و افزایش شانس‌های خلاقیت شهری با محیط انسان ساخت. کلید محیط‌های شهری خلاق در گرو تنوع هم در زمینه فضایی و هم اجتماعی و اقتصادی است
Landry and Bianchini (۱۹۹۵)	شهر خلاق	شهر خلاق به عنوان عکس‌العملی در مقابل مسائل شهری در مواجهه با بحران شهری بین‌المللی که در مرحله گذار به دوره فراصنعتی و اقتصاد جهانی رخ داده است، در نظر گرفته می‌شود. شهرها به خلاقیت نیاز دارند، نه به خاطر دستیابی به رقابت در صنایع بالارزش افزوده جدید، بلکه برای حل مسائل اجتماعی
Hall (۲۰۰۰)	شهرها و تمدن	از نظر پتر هال، شهرهای خلاق نوع خاصی از شهرها در تغییرات پی‌درپی اقتصادی و اجتماعی با طیف وسیعی از مهاجران جوان هستند. او شهرهای خلاق را شهرهایی با زمینه‌های فرهنگی و اجتماعی ترکیبی و مختلط می‌داند که عرصه را برای تعامل بیشتر و تبادل راحت و غیر رسمی اطلاعات بین مردمان خلاق فراهم می‌کند که به نوبه خود، به ایده‌های جدید و تفکر خلاقانه منجر می‌شود
Florida (۲۰۰۲)	طبقه خلاق	در اقتصاد دانش‌بنیان کنونی، سرمایه انسانی خلاق کلید رشد اقتصادی، شهری و منطقه‌ای است و این سرمایه انسانی خلاق مکان‌های خاصی را برای زندگی و کار برمی‌گزیند. فلوریدا با بررسی‌های خود به این نتیجه می‌رسد که مکان‌هایی که در تکنولوژی، استعداد، تساهل، تسام و تنوع در بالاترین سطح هستند، مناسب‌ترین مکان‌ها برای طبقه خلاق است و طبقه خلاق بیشتر جذب این مکان‌ها می‌شوند

رابتا کامونین (۲۰۱۰)	تحصیلات عالی و شهر خلاق	نقش دانشجویان در جهت استقرار آن‌ها در شهر خلاق / کاربردی- توصیفی-تحلیلی / رگرسیون خطی/ میدانی-پرسشنامه‌ای /پاریس / آگاهی از نقش جذب دانشجویان در شهر و ایجاد فرصت‌های اشتغال جهت استقرار آن‌ها در شهر خلاق
الکسندر و کریستینا لاپولو (۲۰۱۱)	شهر خلاق: چالشی جدید در برنامه‌ریزی شهری استراتژیک	بررسی ویژگی‌های شهر خلاق/ کاربردی/ توصیفی-تحلیلی/ استفاده از رگرسیون خطی و جدول SWOT/ استفاده از نظریه شهر خلاق به‌عنوان یک ابزار برنامه‌ریزی استراتژیک در فضاهای شهری
زاج فایرلی (۲۰۱۲)	استراتژی توسعه اقتصادی: نظریه سرمایه خلاق	بررسی اقتصادی و اجتماعی نظریه شهر خلاق در شهر/ بنیادی/ توصیفی-تحلیلی/ در این پژوهش از آزمون T جهت تجزیه و تحلیل اطلاعات استفاده شده. میدانی و پرسشنامه‌ای/ ده شهر دنیا/ استعداد، فن‌آوری و تاب‌آوری، به‌طور عملی و آماری تعیین‌کننده نرخ بیکاری نیست.
جو فورد (۲۰۱۲)	رونق شهر جدید؟ از شهر خلاق به شهر تکنولوژی در شرق لندن	تبدیل شهر تکنولوژی محور به شهر خلاق/ کاربردی/ توصیفی-تحلیلی/ در این پژوهش جهت آزمون فرضیات از روش ضریب همبستگی پیرسون استفاده شده است / میدانی-پرسشنامه‌ای/ افزایش سطح تکنولوژی در شهر موجب پیشرفت تکنولوژی شهر می‌شود.
Jacob Trip (۲۰۱۲)	سرمایه خلاق شهرها، ارتباط متقابل تولید دانش با اقتصادهای شهری خلاق	تبدیل شهر سرمایه به شهر خلاق/ کاربردی/ تحلیلی/ پژوهش جهت آزمون فرضیات از روش ضریب همبستگی پیرسون استفاده شده است/ میدانی-پرسشنامه‌ای/ شهر لندن/ ارزیابی شهر خلاق، خلاقیت و اقتصاد فرهنگی بر اساس کتاب طبقه خلاق
ابرو کریم اوغلو (۲۰۱۲)	نقش پراکندگی فضایی سرمایه خلاق برای درک تفاوت‌های منطقه‌ای در	بررسی نقش پراکندگی فضایی در ارتقای سرمایه خلاق/ کاربردی/ توصیفی-تحلیلی/ استفاده از آزمون تی و جدول SWOT/ میدانی-پرسشنامه‌ای/ اسپانیا/ تحلیل پراکنش فضایی سرمایه خلاق در اسپانیا و آگاهی از رابطه مستقیم آن با درآمد سرانه
عسگری سوادجانی (۱۳۹۳)	ارزیابی تطبیقی شاخص‌های شهر خلاق در کلاتشهرهای ایران. مطالعه موردی: اصفهان و تهران	بررسی شاخص‌های شهر خلاق در اصفهان و تهران/ کاربردی/ توصیفی-تحلیلی/ استفاده از استنباط‌های توصیفی و تحلیل‌های آماری/ میدانی-پرسشنامه‌ای/ اصفهان و تهران/ نتایج این مقایسه حاکی از این است که در شهر تهران بهره‌مندی و تنوعات منجر به افزایش طبقه خلاق و جذب بسیاری از نخبگان شده است
محمدی (۱۳۹۵)	تحلیل ویژگی‌ها و الزامات شهر خلاق برای جذب طبقه خلاق (نمونه موردی شهر تهران)	ویژگی‌های شهر خلاق برای جذب طبقه خلاق/ کاربردی/ توصیفی-تحلیلی/ استفاده از استنباط‌های توصیفی و تحلیل‌های آماری/ میدانی/ تهران/ از نظر طبقه خلاق شاخص‌های شهر خلاق به ترتیب بردباری، فناوری و استعداد تعیین گردید که با وجود اهمیت بالای آن‌ها، عملکرد پایینی در شهر مورد مطالعه داشته و راهکارهایی به‌منظور ارتقا آن ارائه شد.
فتوحی مهربانی و همکاران (۱۳۹۵)	شهر خلاق و شاخص‌های شهر خلاق ایرانی	ایجاد و ساخت شاخص‌های شهر خلاق متناسب با فرهنگ ایرانی/ کاربردی/ توصیفی-تحلیلی/ دلفی/ پدانی و پرسشنامه‌ای/ ایران/ ۴۹ شاخص را در حکم شاخص‌های شهر خلاق ایرانی نشان می‌دهد.

جدول ۲: شهرهای خلاق یونسکو (www.Ratestogo.com).

ردیف	نام شهر	نام کشور	توضیحات
۱	لیون	فرانسه	در حال حاضر، لیون اولین شهر هنر و رسانه در فهرست یونسکو است. برگزاری جشنواره‌هایی مثل نویت سونورس، تداولیمی و ... و کاندیداتوری در زمینه عرضه نرم‌افزار، پیشرفت بسیار و نوآوری در زمینه بازی‌های دیجیتالی سبب شده لیون اولین شهر در این زمینه باشد. عامل بعدی که ممکن است توجه یونسکو را در مورد این شهر جلب کند، مزه غذاهای بسیار خوشمزه لیون است.
۲	گلاسکو	اسکاتلند	گلاسکو دومین شهر در فهرست یونسکو است که با تحسین ملی و بین‌المللی به‌عنوان یک مرکز موسیقی، از دیدگاه تاریخی و امروزی اعلام شده است. جهش این شهر در زمینه برگزاری موسیقی زنده به ۱۲۵ کنسرت رسیده است.
۳	سویل	اسپانیا	سویل پایتخت فرهنگی جهان در زمینه موسیقی است. در این شهر موسیقی به‌سادگی به بخشی از زندگی روزمره مردم تبدیل شده است. از یک طرف جشنواره‌های شامل اپرا و سمفونی کلاسیک و از طرف دیگر پرداختن به موسیقی سنتی، سبب شده است سویل «شهر موسیقایی جهان» نامیده شود.

۴	بولگنا	ایتالیا	اگر شهرها را با جذابیت‌های موسیقی سنتی و کلاسیک شان در نظر بگیرند، بولگنا جزء اولین شهرهای است. علاوه بر جشنواره‌ها و مناظر بکر، این شهر موسیقی در ایتالیا حافظ موسیقی کلاسیک و توزیع‌کننده دانش در قالب انتقال برنامه‌های فرهنگی است
۵	ملبورن	استرالیا	ملبورن پایتخت فرهنگی استرالیا، یک شهر زنده ادبیات است. با دارا بودن حجم وسیعی از انتشارات و نمایشگاه‌های کتاب و کتابخانه‌ها حتی بیش‌تر از شهر سیدنی مورد بازدید است. در حال حاضر ملبورن دومین و آخرین شهر ادبیات از نظر یونسکو است.
۶	ادینبرگ	اسکاتلند	ادینبرگ به‌عنوان شهر ادبیات مورد توافق یونسکو قرار گرفت. این شهر با چندین جشنواره فرهنگی سالانه، کنفرانس‌هایی با محوریت ادبیات و علاوه بر این وجود افرادی همچون آرتور کنان دویل، والتر اسکات و رابرت لوییس استیونسن، اخیراً این افتخار را از طرف یونسکو کسب کرده است.
۷	پوپایان	کلمبیا	در مقایسه با مکان‌های دیگر شهر پوپایان، روح آشیزی و طعم و مزه است، این شهر با جمعیتی کمتر از ۳۰۰ هزار نفر مشارکت زیادی در فرهنگ‌سازی و توسعه سیاسی کلمبیا دارند. مهم‌تر از این، تلاش‌های آشیزی «مارک پوپایان» در کشور کلمبیا و آمریکای جنوبی این شهر را خاص کرده است.
۸	مونترال	کانادا	مونترال سومین شهر طراح در لیست معروف یونسکو است، مرکز فرهنگی چند ملیتی در آمریکای جنوبی که در مقایسه با نواحی دیگر، این با وجود مدل‌های بسیار در زمینه طراحی مشهور است.
۹	بوینس آیرس	آرژانتین	بوینس آیرس در محل تلاقی بسیاری از قوم‌ها، فرهنگ‌ها و جوامع، یک مرکز طراحی برجسته که از مدل‌های لباس گرفته تا طراحی صنعتی در این شهر انجام می‌شود. پایتخت آرژانتین تأثیر بسزایی در سراسر آمریکای لاتین دارد.
۱۰	برلین	آلمان	در سال ۲۰۰۵ به‌عنوان شهر طراحی انتخاب، البته این موضوع جای هیچ‌گونه تعجب ندارد. شهر برلین به‌عنوان خانه نوآوری و خلاقیت متفکران زمینه طراحی برای نسل جدید بوده است.
۱۱	سانتافه	آمریکا	سانتافه با فرهنگ قوی و تأثیرپذیری از مکزیکو، یکی از صحنه‌های متمایز هنر در شمال آمریکاست. این شهر مقصد صنایع دستی و هنرهای محلی است که جشنواره‌های سالانه زیادی در آن برگزار می‌شود ضمن اینکه بودن موزه‌های فراوان در آن نشان‌دهنده صحنه منحصر به فرد هنر و تاریخ است.
۱۲	آسوان	مصر	آسوا اولین شهر صنایع دستی و هنرهای محلی لیست یونسکو است. اصلی‌ترین مرکز هنر نوبی، شهر رود تاریخی نیل به همراه داشتن صحنه‌هایی از هنرهای فولکور تا به امروز از مهم‌ترین شهرها در این زمینه بوده است

۳. مبانی نظری

• ابعاد توسعه پایدار

توسعه پایدار را می‌توان از نظر سه حوزه، ابعاد، حوزه‌ها یا ارکان، به عبارتی محیط‌زیست، اقتصاد و جامعه تصور کرد. چارچوب سه حوزه‌ای در ابتدا توسط اقتصاددان در سال ۱۹۷۹ پیشنهاد شد (۸: ۲۰۱۸، Issues and trends). همچنین به‌عنوان «اقتصادی، زیست‌محیطی و اجتماعی» یا «بوم‌شناسی، اقتصاد و عدالت» کلمه شده است. این توسط برخی از نویسندگان گسترش یافته است که شامل رکن چهارم فرهنگ، نهادها یا حکمرانی، و یا به‌طور جایگزین دوباره پیکربندی شده به‌عنوان چهار حوزه اجتماعی - بوم‌شناسی، اقتصاد، سیاست و فرهنگ، در نتیجه آوردن اقتصاد به داخل اجتماعی، و رفتار با بوم‌شناسی به‌عنوان تقاطع اجتماعی و طبیعی است (پاول، ۲۰۱۵: ۱).

• محیط‌زیست یا اکولوژی

ثبات اکولوژیکی سکونتگاه‌های انسانی بخشی از رابطه بین انسان‌ها و محیط‌های طبیعی، اجتماعی و ساخته شده آن‌ها است. این امر تمرکز توسعه پایدار را گسترده‌تر می‌کند تا حوزه سلامت انسان را شامل شود. نیازهای اساسی انسان مانند در دسترس بودن و کیفیت هوا، آب، غذا و سرپناه نیز پایه‌های اکولوژیکی برای توسعه پایدار است؛ پرداختن به

ریسک بهداشت عمومی از طریق سرمایه‌گذاری در خدمات اکوسیستم می‌تواند نیرویی قدرتمند و دگرگون‌کننده برای توسعه پایدار باشد که به این معنا به همه گونه‌ها گسترش می‌یابد (۵۳ and ۴۱: ۲۰۱۷, Andy and Paul).

پایداری زیست‌محیطی به محیط طبیعی و چگونگی تحمل آن مربوط می‌شود و متنوع و مولد باقی می‌ماند. از آنجا که منابع طبیعی از محیط‌زیست به دست می‌آید، وضعیت هوا، آب، و آب‌وهوا از نگرانی خاصی است. گزارش ارزیابی پنجم IPCC به تشریح دانش فعلی در مورد اطلاعات علمی، فنی و اجتماعی و اقتصادی در مورد تغییرات آب‌وهوایی می‌گوید، و گزینه‌هایی را برای سازگاری و کاهش فهرست می‌کند. پایداری محیط‌زیست جامعه را ملزم به طراحی فعالیت‌هایی برای پاسخگویی به نیازهای انسانی با حفظ سیستم‌های حمایت از حیات این سیاره می‌کند. به‌عنوان مثال این امر مستلزم استفاده پایدار از آب، استفاده از انرژی‌های تجدیدپذیر، و منابع مادی پایدار (به‌عنوان مثال برداشت چوب از جنگل‌ها با نرخ حفظ زیست توده و تنوع زیستی) است (۱: ۲۰۱۴, IPCC).

یک وضعیت ناپایدار زمانی رخ می‌دهد که سرمایه طبیعی (کل منابع طبیعت) سریع‌تر از آن که بتواند دوباره پر شود، مورد استفاده قرار گیرد. پایداری ایجاب می‌کند که فعالیت انسان تنها از منابع طبیعت با سرعتی استفاده کند که در آن می‌توان آن‌ها را به‌طور طبیعی دوباره پر کرد. ذاتاً مفهوم توسعه پایدار با مفهوم ظرفیت حمل درهم تنیده است. از نظر تئوری نتیجه درازمدت تخریب محیط‌زیست ناتوانی در تداوم زندگی انسان است. چنین تخریبی در مقیاس جهانی باید به معنای افزایش نرخ مرگ‌ومیر انسان باشد تا زمانی که جمعیت به آنچه محیط تخریب شده می‌تواند از آن حمایت کند، بیفتد. اگر تخریب فراتر از یک نقطه اوج خاص یا آستانه بحرانی ادامه یابد منجر به انقراض نهایی برای بشریت می‌شود (۱: ۲۰۱۷, Russell and Jacobs).

عناصر جدایی‌ناپذیر برای یک توسعه پایدار، فعالیت‌های تحقیقاتی و نوآوری هستند که هدف آن تعریف و اجرای یک دستور کار دگرگون‌کننده برای سبز کردن اقتصاد و جامعه به‌عنوان یک کل است تا به یک توسعه واقع پایدار دست یابد. تحقیقات و نوآوری در اروپا از نظر مالی توسط برنامه افق ۲۰۲۰ حمایت می‌شود که برای مشارکت در سراسر جهان نیز باز است. به جهت امید به‌سوی توسعه پایدار، طراحی سیستم‌هایی که انعطاف‌پذیر و برگشت‌پذیر هستند (اتحادیه اروپا افق^۱، ۲۰۲۰).

• اقتصاد

پیشنهاد شده است که به‌دلیل فقر روستایی و بیش از حد استفاده، باید با منابع زیست‌محیطی به‌عنوان دارایی‌های مهم اقتصادی برخورد شود که سرمایه طبیعی نامیده می‌شود. توسعه اقتصادی به‌طور سنتی نیاز به رشد در تولید ناخالص داخلی داشته است. این مدل از رشد نامحدود شخصی و تولید ناخالص داخلی ممکن است به پایان برسد. توسعه پایدار ممکن است شامل بهبود کیفیت زندگی برای بسیاری باشد اما ممکن است کاهش مصرف منابع را ضروری

^۱ See Horizon ۲۰۲۰ – the EU's new research and innovation programme

کند. اقتصاد مسائل مربوط به عدالت بین نسلی، برگشت‌ناپذیری تغییر محیط‌زیست، عدم قطعیت پیامدهای بلند مدت، و توسعه پایدار، تحلیل و ارزش‌گذاری اقتصادی اکولوژیک را هدایت می‌کند (Brown, ۲۰۱۱: ۲).

• تکنولوژی

یکی از مفاهیم اصلی در توسعه پایدار این است که می‌توان از فناوری برای کمک به مردم برای پاسخگویی به نیازهای توسعه‌ای خود استفاده کرد. فناوری برای پاسخگویی به این نیازهای توسعه پایدار اغلب به فناوری مناسب گفته می‌شود که یک جنبش ایدئولوژیک (و مظاهر آن) است بسیاری از طرفداران امروزی نیز بر این فناوری به‌عنوان مردم‌محور تأکید می‌کنند. امروزه تکنولوژی مناسب اغلب با استفاده از اصول منبع باز توسعه می‌یابد که منجر به فناوری مناسب منبع باز (OSAT) شده است. به این ترتیب، بسیاری از طرح‌های این فناوری را می‌توان آزادانه در اینترنت یافت. به‌عنوان مدل جدیدی از امکان نوآوری برای توسعه پایدار پیشنهاد شده است (Zelenika and Pearce, ۲۰۱۴: ۱۲۹).

• جابه‌جایی

حمل‌ونقل پایدار مزایای اجتماعی و اقتصادی زیادی دارد که می‌تواند توسعه پایدار محلی را تسریع کند. براساس یک‌سری گزارش‌ها توسط استراتژی‌های توسعه حمل‌ونقل پایدار می‌تواند به ایجاد شغل کمک کند، بهبود ایمنی رفت و آمد از طریق سرمایه‌گذاری در خطوط دوچرخه‌سواری و مسیرهای عابر پیاده، دسترسی به اشتغال و فرصت‌های اجتماعی مقرون به‌صرفه‌تر و کارآمدتر است. همچنین یک فرصت عملی برای صرفه‌جویی در وقت مردم و درآمد خانوار و همچنین بودجه‌های دولتی ارائه می‌دهد، سرمایه‌گذاری در حمل و نقل پایدار یک فرصت 'برنده برنده' است (Buehler et al., ۲۰۱۱: ۴۳-۷۰).

• فرهنگ

برخی از محققان و نهادها با تأکیدی متفاوت به این نکته اشاره کرده‌اند که بعد چهارم باید به ابعاد توسعه پایدار اضافه شود، چراکه به نظر نمی‌رسد ابعاد خط سه خطی اقتصادی، زیست‌محیطی و اجتماعی برای انعکاس پیچیدگی جامعه معاصر کافی باشد. در این زمینه، دستور کار ۲۱ برای فرهنگ و شهرهای متحد و دولت‌های محلی (UCLG^۱) دفتر اجرایی رهبری آماده‌سازی بیانیه سیاست «فرهنگ: رکن چهارم توسعه پایدار»، تصویب شده در ۱۷ نوامبر ۲۰۱۰، در چارچوب اجلاس جهانی رهبران محلی و منطقه‌ای - کنگره جهانی UCLG، برگزار شده در مکزیکو سیتی. این سند چشم‌انداز جدیدی را افتتاح می‌کند و به رابطه فرهنگ و توسعه پایدار از طریق رویکرد دوگانه اشاره می‌کند: توسعه یک سیاست فرهنگی محکم و طرفداری از یک بُعد فرهنگی در تمام سیاست‌های عمومی. رویکرد حلقه‌های پایداری، چهار حوزه پایداری اقتصادی، اکولوژیکی، سیاسی و فرهنگی را متمایز می‌کند. (UCLG, ۲۰۱۵)

• معماری

^۱ United Cities and Local Governments

در معماری پایدار جنبش‌های اخیر شهرسازی جدید و معماری کلاسیک جدید ترویج رویکرد پایدار به سمت ساخت‌وساز، که قدردانی و توسعه رشد خلاق، سنت معماری و طراحی کلاسیک است. این در تضاد با معماری مدرنیست و سبک بین‌المللی، و همچنین مخالفت با املاک مسکن انفرادی و گستردگی حومه، با مسافت‌های رفت و آمد طولانی و ردپای اکولوژیکی بزرگ است. هر دو روند از دهه ۱۹۸۰ آغاز شد. (معماری پایدار عمدتاً مربوط به حوزه اقتصاد است. در حالی که محوطه‌سازی معماری بیشتر به حوزه اکولوژیک مربوط می‌شود.) معماری پایدار سبکی معماری است که به دنبال به حداقل رساندن تأثیرات منفی زیست‌محیطی ساختمان‌ها توسط افزایش بهره‌وری و اعتدال در استفاده از مواد، انرژی و فضای توسعه و اکوسیستم است. معماری پایدار در طراحی محیط ساخته شده، از یک رویکرد آگاهانه در مورد انرژی و حفاظت از محیط‌زیست استفاده می‌کند (رشد هوشمند، ۲۰۱۴).

• خلاقیت

واژه ((خلاقیت)) یا آفرینندگی یک مفهوم بسیار گسترده‌ای است. از مفاهیم روان‌شناسانه گرفته تا مبحث هنری را شامل می‌شود. لندری خلاقیت را جایگزینی برای تفکر ابزاری تعریف کرده و خلاقیت واقعی را تفکر دوباره بر روی مسائل در راستای کشف سرنخ‌های به‌ظاهر جدا از هم می‌داند (لندری و بیانچینی، ۱۳۹۳: ۲۰). خلاقیت یک مفهوم مهم در تمام جنبه‌های زندگی است، زیرا افراد خلاق پیشرفت را تأمین می‌کنند (Wojnar, ۲۰۱۴: ۱۷-۱۸). دزیالک، خلاقیت را فرایند پیچیده‌ای می‌نامد که از تحول و ترکیب ابعاد مختلفی از نوآوری، ایده‌پردازی، مهارت افزایی، تحول فناوری، مدیریت و فرایندهای فرهنگی تأثیر می‌پذیرد (Dzialek, ۲۰۱۴: ۶۹). در لغت‌نامه عمید خلاقیت به معنی خلق کردن، آفریدن، به‌وجود آوردن است (عمید، ۱۳۸۹: ۴۳۹). خلاقیت شامل خلق شاخص‌های زیبایی‌شناختی مکانی هدایت شده جغرافیایی از قبیل نوشتن خلاق، بازی‌های خلاق، عکس‌برداری، نقاشی، فیلم‌سازی، داستان‌های تصویری یا موزیک را راهنمایی و هدایت می‌نماید (Madge, ۲۰۱۴: ۱۷-۱۸). تعاریف خلاقیت از چهار لایه فرد، فرایند، محصول و محیط تشکیل شده است (Rhodes, ۱۹۶۱: ۳۰۵:۳۱۰). خلاقیت توانایی در نظر گرفتن چیزی به شیوه‌ای جدید است. این ممکن است یک رویکرد جدید به یک مشکل، و یا یک نتیجه جدید از یک مجموعه داده باشد. کارفرمایان در تمام صنایع کارکنانی را می‌خواهند که می‌توانند خلاقانه فکر کنند و دیدگاه‌های جدیدی را به محل کار بیاورد. خلاقیت به معنای فکر کردن در خارج از چهارچوب و اغلب، شامل دیدگاه‌های بلندی است که توانایی درک الگوهایی که آشکار نیستند را دارد (لندری، ۲۰۲۰: ۵). تورنس نیز مشاهده کرد خلاقیت از لحاظ فرایند، محصول، فرد و مکان تعریف شده است (Torrance, ۱۹۷۷: ۵-۲۱). خلاقیت به محلهایی اشاره دارد که مردمان خلاق کار می‌کنند و فرایندهای خلاقانه در آن به‌وجود می‌آید (Törnqvist, ۲۰۱۲: ۴-۵). یک مکان یا محیط می‌تواند شامل یک منطقه، شهر یا نواحی شهری باشد.

^۱ Smart-Growth: Building Livable Communities

خلاقیت فرایندی است که در طی زمان، استمرار و ادامه دارد و ابتکار، انعطاف‌پذیری و تحقق از ویژگی‌های بارز آن به شمار می‌آید و می‌تواند جواب‌گویی برای همه مشکلات باشد (حیدری، ۱۳۹۰: ۵). ساختار و مهارت بسیار مهمی است که استدلال‌ها و ایده‌های موجود در حوزه‌ها و فیلدهای مختلف علمی را با تکنولوژی، مدیریت تجارت و کسب‌وکار، هنر، طراحی و سرگرمی پیوند می‌دهد (Florida, ۲۰۱۲: ۱۹۷). انعطاف‌پذیری، توانایی ترسیم ایده‌هایی بر پایه تفکر چند بُعدی است که خلاقیت راهکارها را مشخص کرده، الگوها را نمایان و کمک می‌کند تا راه‌حل‌های جدید پیدا شود (Landry, ۲۰۱۰: ۸). به‌عنوان هدایتگر اقتصادی برای تولید ثروت و اشتغال، تغییرات تکنولوژیکی، نوآوری تجاری، توسعه پایدار شهرها و افزایش رقابت میان شهرها ضروری است (مشکینی و دیگران، ۱۳۹۳: ۳).

نوآوری و خلاقیت راه اصلی است که باعث تحریک رشد اقتصادی و شکل‌گیری فعالیت‌ها در شهرها باعث تحریک اقتصاد ملی است پس خلاقیت ابزار مهمی برای رشد اقتصادی و نوآوری در شهرهاست (Aranha, ۲۰۱۷: ۱۰). از دیدگاه خلاقیت شهری، سؤال اساسی این است که «چرا برخی مکان‌ها (شهرها و مناطق) برای فعالیت‌های جدید و خلاق از سایر مکان‌ها جذاب‌تر هستند؟» و «عوامل اساسی مکانی برای جذب فعالیت‌ها و افراد جدید و خلاق کدام‌اند؟» (Girard, ۲۰۱۱: ۲۴). به عبارتی دیگر، می‌توان گفت توجه به ابعاد محیطی و مکانی خلاقیت، طیف وسیعی از مطالعات را به وجود آورده که نقش بی‌بدیل عوامل مؤثر در خلاقیت شهری بر رشد شهری منطقه‌ای به‌خصوص رشد اقتصادی آن تأکید دارد و از قرن ۲۱ به‌عنوان قرن شهرها، خلاقیت‌ها و ایده‌ها نامبرده شده است.

• طبقه خلاق

شهر با تأکید بر نخبگان و متخصصین، برنامه‌ریزی، شهری، مدیریت شهری، شهرسازان و سایر علوم مربوطه شهر تبدیل به مکانی جذاب برای مطالعه، کار و حفظ نخبگان شهر می‌شود (موسوی، ۱۳۹۳: ۳۵). افراد خلاق در مشاغل به‌صورت برده عمل نمی‌کنند، بلکه به‌دنبال تسهیلات جذاب شهری هستند (قربانی و همکاران، ۱۳۹۳: ۱۴۱). سرمایه انسانی به‌عنوان یکی از تجدیدپذیرترین نیروها در فرآیند توسعه در نظر گرفته می‌شود که رقابت شهرها، مناطق، کشورها به‌طور فزاینده‌ای به جذب، حفظ، پرورش افراد مستعد (نخبگان خلاق) وابسته است (Ratiu, ۲۰۱۳: ۱۲۶).

مفهوم طبقه خلاق از عرصه فرهنگ و هنرها فراتر رفته و همه کنشگران دانش را نیز دربر می‌گیرد. هسته فوق‌العاده خلاق این طبقه جدید شامل دانشمندان، مهندسان، استادان دانشگاه، شاعران و داستان‌نویسان، هنرمندان، دست‌اندرکاران سرگرمی‌ها، بازیگران، طراحان، معماران، و همین‌طور سردبیران و یادداشت‌نویسان مطبوعاتی، چهره‌های فرهنگی، پژوهشگران اتاق‌های فکر، تحلیلگران و ایده‌پردازان می‌باشد. طبقه خلاق همچون دربرگیرنده حرفه‌مندان خلاق است که عرصه وسیعی از صنایع دانش‌محور مانند بخش فناوری‌ها، خدمات مالی، حرفه‌های حقوقی و بهداشتی و مدیران کسب‌وکار را دربر می‌گیرد (فلوریدا، ۱۳۹۰). به‌عنوان یک اعتبار جدید، بسیار معقول‌تر و قدرتمندتر از سرمایه

مالی بر فضای شهری اثر می‌گذارد (Kirchberg, ۲۰۰۶: ۲۷) و تأثیر عمده‌ای بر مطالعه عواملی دارد که رقابت را در مناطق شهری تحت تأثیر قرار می‌دهد.

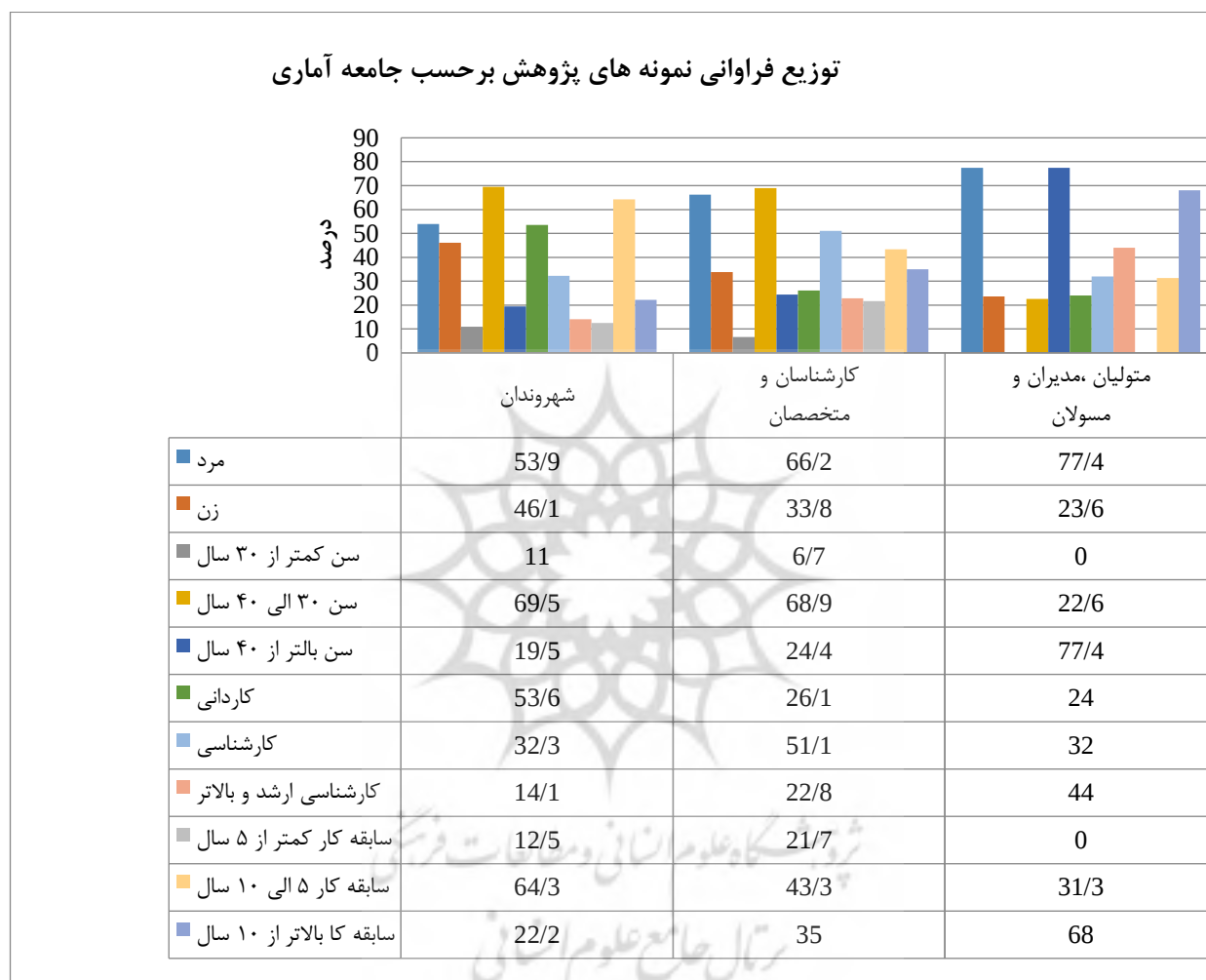
طبقه خلاق یک منبع بی‌حد و مرز را شامل می‌شود. تمام افراد ساکن در فضای شهری از هر طبقه اجتماعی یا اقتصادی منشأ و عاملی برای بروز و نمود خلاقیت محسوب می‌شوند (Rodwell, ۲۰۱۴: ۱۷). در صورتی که نوآوری در، مدل‌های جدید اقتصادی یا مدل‌های جدید برنامه‌ریزی در ایجاد خلاقیت باشد امری مهم است (Wojnar, ۲۰۱۴: ۴۷) که به‌عنوان یک عامل مؤثر در جذب افراد با استعداد تأکید دارند (Darchen and Tremblay, ۲۰۱۰: ۲۲۵). کالرک، کیفیت محیط را شرط لازم برای جذب طبقه خلاق و با استعداد در نظر می‌گیرد (ضرابی و همکاران، ۱۳۹۳: ۳). در مجموع دیدگاه طبقه خلاق بحث‌های مهمی در مورد رشد منطقه‌ای و شهری مشتمل بر محلی بودن اقتصاد و اقتصاد مبتنی بر شهرنشینی؛ ارزش سرمایه انسانی و نیروی کار در اقتصاد دانش‌محور جدید با محوریت طبقه خلاق، افراد ماهر؛ مهاجرت و تحرک نیروی کار به‌عنوان متغیرهای ساختاری و بنیادی اقتصاد؛ و تأکید بر اهمیت جغرافیای ویژه توجه نموده است.

۴. آزمون و تحلیل داده‌ها

• آمار توصیفی

جدول ۳. خلاصه نتیجه توزیع فراوانی منبع یافته‌های پژوهش

• تحلیل سلسله مراتب

• تحلیل استراتژیک SWOT

پس از لیست کردن هر یک از عوامل قوت و ضعف و فرصت‌ها و تهدیدها و نوشتن آن‌ها در سلول‌های مربوط به خود، از محل تلاقی هر یک از آن‌ها استراتژی‌های موردنظر حاصل گردید.

جدول ۴: جدول SWOT

عوامل داخلی عوامل خارجی	قوت‌ها	ضعف‌ها
فرصت‌ها	SO استراتژی‌های	WO استراتژی‌های
عوامل خارجی O	So^۱ ب کاهش استفاده از خودرو از طریق استفاده از خدمات حمل و نقل عمومی و جدید با تأکید بر توسعه زیرساخت‌های مکانی و فضای سبز So^۲ استفاده از صرفه‌های کلان و توانایی‌های آموزشی شهر تهران در راستای گسترش مراکز فرهنگی و ایجاد فضای که منجر به توسعه شهر خلاق خواهد شد So^۳ استفاده از سامانه‌ها و سیستم‌های حمل و نقل هوشمند، به کارگیری پروژه‌های توسعه محور در راستای عدم وابستگی به خودرو	Wo^۱ توزیع بهینه مکان‌های خدمات‌دهی به شهروندان با تأکید بر بهبود ایجاد صرفه‌های کلان و درآمد پایدار با استفاده از ویژگی‌های معاصر سازی Wo^۲ به کارگیری سیستم‌های هشدار و استفاده از فناوری‌ها در راستای عدم وابستگی به خودرو و بهبود استفاده از وسائط حمل و نقل عمومی Wo^۳ بهبود جذابیت محیط با توجه به تغییرات جمعیتی و ارتقای سطح کیفیت خدمات اموزی متناسب با چندمنظوره سازی فضای شهری و فرهنگ استفاده از حمل و نقل عمومی
تهدیدها	ST استراتژی‌های	WT استراتژی‌های
عوامل خارجی T	St^۱ بهبود تنوع فضاهای جمعی و مراکز تجمع به عنوان نهادهای فرهنگی در راستای صرفه‌جویی و افزایش مشارکت مردمی با توجه به پروژه‌های توسعه راهبردی St^۲ به کارگیری مشوق‌ها و عوامل جذب‌کننده مشارکت افراد در راستای ارتقای تنوع فضاهای جمعی و صرفه‌جویی در منابع با تأکید بر کاهش مصرف اراضی و صرفه‌های اقتصادی St^۳ به کارگیری روش‌های اصلاح اراضی و حفظ محیط‌زیست با کاربری پروژه‌های راهبردی مبتنی بر مشارکت شهروندان و بهبود مراکز گردهمایی	Wt^۱ بهبود خدمت‌رسانی با دایر کردن مراکز علمی و فرهنگی و بهره‌گیری از فرهنگ کهن و تکنولوژی‌های نوین Wt^۲ صرفه‌جویی در منابع و بهبود مشارکت شهروندان با توجه به ارتقای صرفه‌جویی در انرژی، Wt^۳ استفاده از کیفیت آموزش و خدمات و امکانات بهتر به منظور صرفه‌جویی در منابع

نتیجه‌گیری

امروزه شهر تهران درگیر چالش‌های بسیاری از جمله آلودگی صوتی و ترافیک و مسائل حمل‌ونقل و مشکلات ناشی از مصرف سوخت‌های فسیلی است. همه این‌ها موجب شده است که این سکونتگاه‌های بشری با مشکلات فزاینده‌ای

دست‌به‌گریبان باشد. در شرایطی که نظام شهری با این چالش‌ها دست‌به‌گریبان است، مدیریت شهری در تلاش است تا راه‌حل‌های نوآورانه و خلاقانه‌ای را در ابعاد مختلف طراحی شهری، برنامه‌ریزی شهری و در سایر سطوح مدیریتی پیدا کند تا بسیاری از مشکلات را با این شیوه رفع کند شهر خلاق، شهری است که مبتنی بر نیاز شهروندان بنا می‌شود و از فناوری‌های پیشرفته در جهت ارتقای رقابت، توسعه پایدار و کیفیت زندگی شهری بهره‌مند می‌شود، شهری است که بر پایه آخرین نظریه تکامل‌یافته مدیریت شهری و براساس فناوری اطلاعات بنیان نهاده می‌شود، مهم‌ترین بعد آن شاید حکمروایی و شهروند است.

زمانی که صحبت از توسعه شهرهای پایدار و پاسخگو می‌کنیم که بتواند نیازهای مختلف مردم را پاسخ دهند و به‌نوعی انعطاف‌پذیر باشند، که در نهایت به مفهوم شهر خلاق می‌رسیم. شهر خلاق مرکز آموزش و نیروی کار خلاق است. فاکتورهای انسانی شامل قدرت خلاقانه، یادگیری اجتماعی، آموزش و همچنین شامل ظرفیت‌های اجتماعی ساکنان شهر، خدمات عمومی، زیرساخت‌های نرم (شبکه‌های دانش، سازمان‌های داوطلبانه)، اختلاط فرهنگی می‌باشد. از آثار مهم دیگر شهروندان خلاق افزایش چشمگیر فرصت‌های اقتصادی و اجتماعی در شهر و به‌وجود آمدن بستری برای شکل‌گیری فرایندهای توسعه پایدار شهری است.

شهر خلاق یک شهر پایدار و کارآمد با کیفیت بالای زندگی است که هدف آن مقابله با چالش‌های شهری (بهبود تحرک، بهینه‌سازی استفاده از منابع، بهبود بهداشت و امنیت، بهبود توسعه اجتماعی، حمایت از رشد اقتصادی و حکمروایی مشارکتی) از طریق استفاده از فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطی در خدمات و زیرساخت‌ها، همکاری بین ذی‌نفعان و سهامداران کلیدی (شهروندان، دانشگاه‌ها، دولت و صنعت و سرمایه‌گذاری در سرمایه‌های اجتماعی است. شهر خلاق بر پایه اشتراک دانش و همکاری تمام سطوح جامعه استوار است. چنین جامعه‌ای، یک جامعه باز محسوب می‌شود که در آن یک فرد می‌تواند از ایده فردی دیگر استفاده کند، آن را توسعه دهد و در نهایت آن را به جامعه بازگرداند باید به دنبال شناسایی مشکلات، چالش‌ها، فرصت‌ها و همچنین برنامه‌ریزی برای فراهم کردن بستر قانونی و بودجه لازم به‌منظور ایجاد شهر خلاق باشیم. شهرهای خلاق، به‌زودی شهرهای سنتی را کنار خواهد زد با درنظر گرفتن این موارد، حرکت جوامع به سمت شهرهای خلاق اجتناب‌ناپذیر خواهد بود شهرهای خلاق باید پایدار باشند تا بتوانند به حیات خود ادامه دهند پایداری از خصوصیات کلیدی یک شهر مجهز به تکنولوژی اینترنت اشیاست؛ پس به مفهوم شهر خلاق پایدار می‌رسیم که بسیار فراگیر است و باید با استفاده از تکنولوژی‌های نوین به سمت فراهم کردن زیرساخت‌های سبزی برویم که شهرها را پایدار و تاب‌آور می‌کند. برای این‌چنین شهری که بتواند واقع نوآورانه باشد، حتماً باید تعادلی میان اقتصاد، محیط‌زیست و جامعه برقرار باشد تا بتوان شهر خلاق پایدار قدرتمند و انعطاف‌پذیری را ساخت که از آزمون زمان جان سالم به در ببرد.

فهرست منابع و مآخذ:

کتاب‌ها

- اشتری، حسینی؛ مهدنژاد، حافظ. (۱۳۹۳). شهر خلاق، طبقه خلاق، نیم‌رخ شهر. چاپ دوم، تهران: انتشارات تیسرا.
- تقوایی، مسعود؛ کیومرثی، حسین. (۱۳۹۱). کاربرد تکنیک‌ها و مدل‌ها در برنامه‌ریزی و مدیریت توریسم. تهران: نشر معظمی.
- تقوایی، مسعود؛ جوزی خمساوی، علی. (۱۳۹۱). پدافند غیرعامل و امنیت شهری اصفهان. تهران: نشر معظمی.
- (۱۳۹۱). برنامه‌ریزی طرح‌های اکوتوریسم دانشگاه اصفهان، تهران: شاخص پژوه.
- تقوایی، مسعود؛ جوزی خمساوی، علی. (۱۳۹۴). برنامه‌ریزی و مدیریت مخاطرات شهری، دانشگاه اصفهان، تهران: نشر نگار خانه.
- تقوایی، مسعود؛ صیادی، فرزین. (۱۳۹۶). مدیریت شهری و شهر خلاق. تهران: مؤسسه بهینه آمودن، نشر ترخون.
- (۱۳۹۷). طراحی خلاقانه و شهری خلاق، تهران: مؤسسه بهینه آمودن، نشر ترخون.
- جوهانسون، هان. (۱۳۹۷). شهرهای آینده (چالش‌ها، تصورات، روش‌های پیشرفت) موضوع شهرسازی عضو اتحادیه اروپا. ترجمه: تقوایی، مسعود؛ صیادی، فرزین، تهران: مؤسسه بهینه آمودن، نشر ترخون.
- جعفری، شیوا. (۲۰۱۸). مدخل برگزیده: تهران - جغرافیا، www.cgie.org.ir، بایگانی‌شده از روی نسخه اصلی در ۱۱ اکتبر ۲۰۱۸. دریافت‌شده در ۱۰-۰۶-۲۰۱۸.
- حافظنیا، محمدرضا. (۱۳۸۹). روش تحقیق در علوم انسانی، چاپ هشتم. تهران: انتشارات سمت.
- حسین‌پور، سیدعلی؛ غریب، امید؛ اکبری مطلق، مصطفی و نجفی، محدثه. (۱۳۹۲). شهر خلاق - اقتصاد پایدار، جلد دوم، تهران: نشر طحان.
- سرمد، زهره؛ بازرگان، عباس و حجازی، الهه. (۱۳۹۳). روش‌های تحقیق در علوم رفتاری، چاپ ۲۷، تهران: آگاه.
- شکویی، حسین. (۱۳۸۷). دیدگاه‌های نو در جغرافیای شهری. چاپ دوازدهم، تهران: سمت.
- صیادی، فرزین. (۱۳۹۶). برنامه‌ریزی شهر خلاق از نظریه تا اجرا. تهران: نشر ترخون.
- قربانی و همکاران. (۱۳۹۳). نگرشی بر الگوی نوین آمایش شهری. تبریز: انتشارات فروزش.
- لندری، چارلز و بیانچینی، فرانکو. (۱۳۹۳). شهر خلاق. ترجمه: اصغر ضرابی، نساء خزایی و فریاد پرهیز، اصفهان: انتشارات شاخص پژوه.

مشکینی، ابوالفضل؛ حاتمی‌نژاد، حسین؛ مهندنژاد، حافظ و پرهیز، فریاد. (۱۳۹۳). شهر خلاق الگویی نوین برای توسعه دانش بنیان در حوزه مدیریت شهری، تهران: نشر آزاد کتاب.

مقالات

ابراهیم‌زاده، عیسی و نیری، ناصر. (۱۳۹۷). «سنجش و ارزیابی وضعیت شاخص‌های شهر خلاق، مطالعه موردی: مناطق پنج‌گانه شهر زاهدان». فصلنامه جغرافیا و توسعه، شماره ۵۲، ۷.

اکبری مطلق، مصطفی. (۱۳۹۲). «بررسی ابعاد نظریه شهر خلاق و تأثیر آن بر توسعه شهری پایدار با تأکید بر تجارت جهانی». همایش ملی معماری پایدار و توسعه شهری بوکان، ۲۶ اردیبهشت ۱۳۹۲.

بیدرام، رسول. (۱۳۹۵). «رشد و توسعه شهر خلاق». ماهنامه آموزشی - علمی، خبری و تحلیلی دانش‌بنیان، شماره ۶، ۱۸-۳۱.

حیدری، غلامحسین. (۱۳۹۰). «فرهنگ خلاقیت و خلاقیت فرهنگی». فصلنامه ابتکار و خلاقیت در علوم انسانی، شماره دوم، ۵۷-۸۸.

حسینی، سیدعلی؛ قلی‌پور، یاسر و مظفری، اعظم. (۱۳۹۵). «تحلیل شاخص‌های شهر خلاق و ارتباط آن با توسعه پایدار شهری نمونه موردی: شهر رشت». نشریه معماری و شهرسازی ایران، شماره ۱۳، ۲۰۹-۲۲۷.

خسروی، ندا. (۱۳۸۹). «اندیشه خلاق، شهر خلاق». مجله شهرداری‌ها، شماره ۱۰۰، ۱۱۵-۱۰۲.

ربانی خوراسگانی، علی؛ ربانی، رسول؛ ادیبی، مهدی و مودنی، احمد. (۱۳۹۰). «بررسی نقش تنوع اجتماعی در ایجاد شهر خلاق و نوآور مطالعه موردی شهر اصفهان». فصلنامه جغرافیا و توسعه، شماره ۲۱، ۴۸-۳۲.

رجبی، آریتا. (۱۳۹۶). «شهر هوشمند، شهری به سوی پایداری». کنفرانس بین‌المللی عمران، معماری و شهرسازی ایران معاصر، تهران.

سیف‌الدینی، فرانک و میره، محمد و پورشیخانی، زهرا. (۱۳۸۶). «جغرافیا شهر و برنامه‌ریزی شهری در بستر جهانی‌شدن». نشریه مسکن و انقلاب، شماره ۱۱۰.

سعیدی، هادی. (۱۳۹۳). «شهر خلاق». مجله شهرداری‌ها، شماره ۹.

شبانی، امیرحسین و ایزدی، محمدسعید. (۱۳۹۴). «رویکردی نوین به بازآفرینی شهر خلاق». فصلنامه شهر خلاق، شماره ۲، ۱-۱۰.

شفیعی، زاهد؛ فرخیان، فیروزه و میرقدر، لیلا. (۱۳۹۲). «اصفهان به عنوان شهر خلاق صنایع دستی با رویکرد توسعه گردشگری». فصلنامه بین‌المللی انجمن جغرافیایی ایران، دوره جدید، شماره ۴۳، ۱.

- عبدی، علی و همکاران. (۱۳۹۳). «شهر خلاق: مبانی، شاخص‌ها، استراتژی‌ها». اولین همایش ملی شهرهای خلاق و توسعه پایدار، مؤسسه شاخص پژوه اصفهان، دی ۱۳۹۳.
- فرهودی، رحمت‌اله و همکاران. (۱۳۹۰). «سنجش توسعه پایدار محله‌های شهری با استفاده از منطق فازی و سیستم اطلاعات جغرافیایی (مطالعه موردی منطقه ۱۷ تهران)». پژوهش‌های جغرافیایی، دوره ۴۳، شماره ۷۷، ۸۹-۱۱۰.
- فتوحی مهربانی، باقر. (۱۳۹۵). «تحلیلی بر مفهوم فلوریدایی شهر خلاق». سمینار آینده‌پژوهی توسعه ملی ایران در بستر جغرافیا، تهران: دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات.
- قربانی، رسول؛ حسین‌آبادی، سعید و طورانی، علی. (۱۳۹۲). «شهرهای خلاق، رویکردی فرهنگی در توسعه شهری». فصلنامه مطالعات جغرافیایی مناطق خشک، شماره ۱۱، ۱۸-۱.
- کلانتری، بهرنگ؛ یارقلی، وحید و رحمتی، اکبر. (۱۳۹۱). «فضای جمعی و شهر خلاق». فصلنامه منظر، دوره ۴، شماره ۱۹، ۷۹-۷۴.
- گلکار، کورش. (۱۳۹۷). «کیفیت طراحی شهری». نشریه علمی پژوهشی صفه، دوره ۱۱، شماره ۳۲، ۴۴-۳۲.
- محمدی، کمال و مجیدفر، فرزانه. (۱۳۸۹). «دوران شهر خلاق». ماهنامه شهرداری‌ها، شماره ۲۰۰، ۱۶-۱۲.
- مختاری ملک‌آبادی، رضا؛ سقایی، محسن و ایمان، فاطمه. (۱۳۹۳). «سطح‌بندی مناطق پانزده‌گانه اصفهان از لحاظ شاخص‌های شهر خلاق با استفاده از مدل‌های برنامه‌ریزی منطقه‌ای». مجله پژوهش و برنامه‌ریزی شهری، شماره ۱۶، ۳۴-۵.
- مرکز مطالعات و برنامه‌ریزی شهر تهران. (۱۳۹۲). شهر خلاق (مبانی نظری و شاخص‌ها)، دانش شهر، شماره ۱۹۶، معاونت علم و فناوری مرکز.
- معاونت حمل و نقل و ترافیک شهرداری تهران. (۱۳۹۷). (برنامه پیشنهادی کاهش آلودگی هوای تهران) شرکت کنترل کیفیت هوا، شهرداری تهران.
- مشکینی، ابوالفضل؛ قائدرحمتی، صفر و عسگری، علیرضا. (۱۳۹۳). «ارزیابی تطبیقی شاخص‌های شهر خلاق در کلانشهرهای ایران (مطالعه موردی: شهرهای تهران و اصفهان)». اولین همایش ملی شهرهای خلاق و توسعه پایدار، مؤسسه شاخص پژوه اصفهان، دی ۱۳۹۳.
- موسوی، میرنجف. (۱۳۹۳). «رتبه‌بندی محلات سردشت از نظر حرکت به‌سوی خلاقیت با تأکید بر تحقق شهر خلاق با استفاده از تاپسیس و AHP». فصلنامه جغرافیا و آمایش شهری، دوره ۴، شمار ۱۰، ۳۷-۱۹.
- نیت‌مقدم، ص و همکاران. (۱۳۹۳). «جایگاه صنایع خلاق در شهر خلاق». اولین همایش ملی شهرهای خلاق و توسعه پایدار، شاخص پژوه، اصفهان، دی ۱۳۹۳.

نفوس مسکن. (۱۳۹۵). سرشماری عمومی نفوس مسکن تهران: ۲۳.

پایان نامه‌ها

- عسگری سواد جانی، علیرضا. (۱۳۹۳). «ارزیابی تطبیقی شاخص‌های شهر خلاق در کلان شهرهای ایران نمونه موردی: اصفهان». پایان‌نامه کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه تربیت مدرس، تهران.
- محمدی، مریم. (۱۳۹۵). تحلیل ویژگی‌ها و الزامات شهر خلاق برای جذب طبقه خلاق (نمونه موردی: شهر تهران)، پایان‌نامه کارشناسی ارشد مدیریت شهری، دانشگاه علامه طباطبائی تهران.

منابع لاتین

- Alrabady, R. (۲۰۱۳). Creative cities through local heritage revival: a perspective from Jordan/Madaba. International Journal of Heritage Studies. Vol. ۱۹. No. ۳. ۲۸۸-۳۰۳.
- Andy, S.; Paul, J.; Magee, L.; Steger, M. (۲۰۱۵). Urban Sustainability in Theory and Practice: Circles of Sustainability. London: Routledge.
- Aranha, E.A.; Prado Garcia, N.A.; Dos Santos, P.H. (۲۰۱۷). Fostering Entrepreneurship, Creativity and Innovation in Cities, International Business Research; Vol. ۱۰, No. ۴.
- Brown, L. R. (۲۰۱۱). World on the Edge. Earth Policy Institute. Norton. ISBN ۹۷۸-۰-۳۹۳-۰۸۰۲۹-۲.
- Buehler, R.; Pucher, J. (۲۰۱۱). Sustainable Transport in Freiburg: Lessons from Germany's Environmental Capital. International Journal of Sustainable Transportation. ۵: ۴۳-۷۰.
- Center of excellence of Creative Industries and innovation (CCI) (۲۰۱۲). CCI creative city index ۲۰۱۲
- Çetindamar D.; Günsel, A. (۲۰۱۱). Measuring the Creativity of a City: A Proposal and an Application. European Planning Studies. Vol. ۲۰. No. ۸.
- Cronbach, L.J. (۱۹۵۱). Coefficient alpha and the internal structure of tests. Psychometrika. ۱۶. ۲۹۷-۳۳۴.
- Darchen, S.; Tremblay, D. (۲۰۱۰). What attracts and retains knowledge workers/students: The quality of place or career opportunities? Journal homepage: www.elsevier. Com.
- Dzialek, J. (۲۰۱۴). Is KARAKOW Attractive to Young Members of The Creative Class? Urban Policy Implications, The idea of creative city/The urban policy debate. Cracow. ۶۹-۸۲.
- Editors, History com. Industrial Revolution. HISTORY. Retrieved ۲۰۲۰-۱۱-۰۳
- Eglins-Eglitis.A.; Lusena-Ezera. I. (۲۰۱۶). From industrial city to the creative city: development policy challenges and Liepaja case, Procedia Economics and Finance ۳۹, ۱۲۲ - ۱۳۰.

- Evans, G. (۲۰۰۹). Creative Cities, Creative Spaces and urban policy. Urban studies. N ۴۶. Pp.۱۰۰۳-۱۰۴۰.
- Florida, R. (۲۰۱۲). The Rise of the Creative Class-Revisited: Revised and Expanded. Basicbooks.
- Florida, R. (۲۰۱۴). The creative class and economic development, Economic Development Quarterly. ۲۸(۳). PP.۱۹۶-۲۰۵.
- Florida, R. (۲۰۰۲): The Re of the Creative Class. And how it's Transforming Work, Leisure, Community and Everyday Life. New York: Basic Books.
- Florida, R; Irene, T. (۲۰۰۴). Europe in the Creative Age. Creative Class Group (February): ۴۸. Retrieved. http://www.creativeclass.com/rfcgdb/articles/Europe_in_the_Creative_Age_۲۰۰۴.pdf.
- Florida, R. (۲۰۱۱). Creativity and Prosperity: The Global Creativity Index. Martin Prosperity Institute.
- Florida, R. (۲۰۰۵). Cities and the Creative Class. Routledge.
- Fornell, C.; Cha, J. (۱۹۹۴). Advan. Meths. Market. Res. ۴۰۷. PP۵۲-۷۸.
- Fornell, C.; Larcker, D. (۱۹۸۱). Structural equation models with unobservable variables and measurement error. Journal of Marketing Research. ۱۸(۱). PP. ۳۹-۵۰.
- Gilbert, C., and et.al. (۲۰۱۲). Cool places, creative places? Community perceptions of cultural vitality in the suburbs. International Journal of Cultural Studies. ۱۵. PP. ۲۸۷-۳۰۲.
- Girard, L.F.; Baycan, T.; Nijkamp, P. (۲۰۱۱). Sustainable city and creativity: promoting creative urban initiatives. Ashgate Publishing, Ltd.
- Goal ۱۷. (۲۰۲۰). Department of Economic and Social Affairs. sdgs.un.org.
- Hair, J.F; Ringle, CM; Sarstedt, M.; Mark, J. (۲۰۱۱). Theory. Pract. ۱۹. PP.۱۳۹-۵۲.
- Hall, P. (۲۰۰۰). Creative Cities and Economic Development. Urban Studies. ۳۷(۴). PP. ۶۳۹-۶۴۹. <https://doi.org/۱۰.۱۰۸۰/۰۰۴۲۰۹۸۰۰۵۰۰۳۹۴۶>
- Henseler, J.; Ringle, CM.; Sarstedt, M. (۲۰۱۵). J. Acad. Market. Sci. ۴۳ ۱۱۵-۳۵
- Hulland, J. (۱۹۹۹). Use of partial least squares (PLS) in strategic Management research: A review of four recent studies. Strategic Management Journal. ۲۰(۲). PP.۱۹۵-۲۰۴.
- Hutter, M. (۲۰۱۴). Controversies about and in creative cities, The idea of creative city. The urban policy debates. Cracow. PP. ۵-۱۱.
- Inkinen, J. (۲۰۱۶). Introduction: Innovation in the city and innovative cities. Innovation: management. policy & practice. PP. ۱۳۶-۱۴۵.
- IPCC Fifth Assessment Report. (۲۰۱۴). Climate Change ۲۰۱۴: Impacts, Adaptation and Vulnerability. Geneva (Switzerland): IPCC.

Issues and trends in education for sustainable development. Paris: UNESCO. (۲۰۱۸). p. ۷. ISBN ۹۷۸-۹۲-۳-۱۰۰۲۴۴-۱.

Issues and trends in education for sustainable development. Paris: UNESCO. (۲۰۱۸). p. ۷. ISBN ۹۷۸-۹۲-۳-۱۰۰۲۴۴-۱.

Jacob Trip, J. (۲۰۱۲). Stefan Kratke: The creative capital of cities: interactive knowledge creation and the urbanization economies of innovation. Springer Science. Business Media B.V, (Book Review).

Jani, H., and etl. (۲۰۱۵). Exploring the Islamic Garden Concept as Inspirational Landscape Design. Asian Conference on Environment-Behaviour Studies Chung-Ang University, Seoul, S. Korea.PP. ۳۵۹-۳۶۸.

Jopek, D. (۲۰۱۴). Good City Form, Creatve New York, The idea of creative city. The urban policy debate Conference. PP. ۱۸۲-۱۸۷.

Kirchberg, V. (۲۰۰۶). Book Reviews: The City as an Entertainment Machine, by Terry Nicholas Clark: Art and Commerce in the Postindustrial City. City&Community. ۵(۳). PP. ۱۹۹-۲۰۲.

Kline, R.B. (۲۰۱۰). Principles and practice of structural equation modeling (۳th ed). New York: Guilford Press.

Kolmogorov AN. (۱۹۳۳). Sulla determinazione empirica di una legge di distribuzione. Giornale dell' Istituto Italiano degli Attuari. ۴. PP. ۸۳-۹۱.

Lampel, J.; Germain, O. (۲۰۱۵). Creative industries as hubs of new organizational and business practices. Journal of Business Research. published in Elsevier. PP. ۱-۷.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی